

együtt a fényképen megörökítettek. A másik figyelemre méltó, gondolkodásra késztető fénykép a Hadtörténeti Intézet és Múzeumé, a képek jegyzéke szerint: *Hadifogoly karácsonya*. A látvány alapján én a *Karácsonyfa orosz hadifogolytáborban* címet adnám neki. A fényképen szépen feldíszített karácsonyfa előtt pokrócokkal takart padon nem hadifogoly ül, hanem az orosz táborparancsnok a nadrágon kívül hordott orosz ingben (*rubáska*) hosszúszerű, fényes tisztai csizmában, mellette az asztalon, a karácsonyfa alatt tányérsapkája. Kezében egy ív papír. Valószínűleg a karácsonyfás német, osztrák-magyar hadifoglyok ajándékoztak karácsonyfát a táborparancsnoknak, aki büszkén ül az ajándék alatt, le is fényképezte magát. A háttérben két csákós hadifogoly szomorúan néz ki a nyitott ablakon.

A tudományosan megalapozott, a rendező által feltárt, jelentős mennyiségű új anyagot bemutató kiállítás mellett a két kísérő kiadvány is megerősíti azt a véleményünket, hogy Nagyné Batári Zsuzsanna számára mindez csak első ujjgyakorlat volt. Abban reménykedünk, hogy a jövőben is számos értékes tárggyal, fényképpel, adattal, megfigyeléssel fogja gyarapítani a magyar karácsonyfa-kutatást.

Tarján Gábor: Ősi formák és jelképek. Esszé népművészetünk történetéről (Cédrus Művészeti Alapítvány- Napkút Kiadó, Budapest, 2016. 132 p.)

Kovács Bence

Napjainkban ismételten növekszik a közérdeklődés a népművészet, népi iparművészet, kézművészet iránt, ezért örvendetes esemény, ha egy néprajzkutató teljes kötete lát napvilágot a témában. A könyv címe pontosan fogalmaz a könyv tartalmát illetően: négy összekapcsolódó tanulmány-esszé együttese. Az írás rövidege folytán nem helyettesítheti az átfogó, enciklopédikus műveket a népművészet terén, de tudományos apparátusának köszönhetően jól használható a néprajzkutatók számára, ugyanakkor rövidegének és olvasmányos stílusának, valamint gazdag képanyagának köszönhetően a nagyközönség, kiváltképp a kézműves alkotó közönség számára is bizonyosan hasznos és gyakran forgatott olvasmány lesz.

Tarján Gábor 2003-óta a Képzőművészeti Egyetemen oktatja a néprajz körébe tartozó tantárgyakat, azonban e kötet története még muzeológus korába, az 1980-as évek Pécsére kalauzol vissza bennünket. A könyv kiadásának története nehézségekkel, konfliktusokkal teli, hiszen a kézirat 30 évvel ezelőtt keletkezett, ám akkor megjelenítése akadályokba ütközött, annak ellenére, hogy a lektori munkálatokat Kresz Mária, majd Bodrogi Tibor végezte. A kötet előszaván (7-11.) túl a törzsanyaga tulajdonképpen a közel 30 évvel ezelőtti szöveg változtatások nélküli közlése. A szerző saját bevallása szerint Lükő Gábor módszerét követve, több tudomány szak oldalról világítja meg a népművészet korai korszakairól alkotott elméleteit és állításait, ugyanakkor gyakran ütközteti az ellentétes véleményeket is Lükőével szemben, így a kötet tanulmányai etnográfiai értékeiken túl tudománytörténeti szempontból is érdekesek.

Tarján Gábor könyvét négy nagyobb fejezetre tagolja, melyekből kettőt kisebb alfejezetekre is oszt. Az első nagy fejezet (12-22.) A vélemények a népművészetről címet viseli, melyben sokkal inkább a népművészet kutatásáról és a kutatás során alkotott elméletekről fejt ki véleményét, Huszka József tevékenységétől egészen K. Csilléry Klára munkásságáig. Emellett első írásában bemutatja a két világháború közötti hagyományörző csoportok tevékenységét, majd a népművészet hivatásszerű ágazattá, népi iparművészetté válásának folyamatát. A második nagy fejezet (23-65.) A népművészet eredete és jelvilága címet kapta. Az őskori művészetből kiindulva a honfoglalás korának díszítőművészetét veti vizsgálat alá, kezdve a társadalmi háttér információk feltárásával, fokozatosan, kis alfe-

jezetenként, esettanulmányonként haladva az egyedi példák, ez esetben az őselemek, nemi szimbólumok, óvó-védő jelképek irányába, a magyar és rokon népek régészeti és néprajzi anyagait elemezve. Eztán a harmadik, A magyar népművészet öröksége című fejezetben (66-120.) a magyar parasztság kora középkori tárgykultúráját térképezi fel, elsőként a természet adta alapanyagok ismertetésével, ezt követően a díszítő eszközök, majd alfejezetenként az egyes tárgyak fejlődéstörténetének szakágankénti bemutatásával. Így sorra veszi a lakóépületek, bútorok, szőttek, hímzések, öltözékek, kerámiák, tojások, bőr-, csont- és fémtárgyak díszítésének archaikusnak tekinthető elemeit. Tarján Gábor a kötetet a népművészet archaikus korszakának tanulságai című fejezettel (121-125.) zárja, mely tulajdonképpen egy kitekintés a késő középkori és a kora újkor parasztság díszítőművészetére. A fejezet azt kívánja bizonyítani, hogy a magyar népművészetnek már a középkor végén feltételezhető egy korai, felfelé ívelő korszaka, melynek motívumai a későbbi korszakok tárgyaló népművészetének tárgyain is megtalálhatóak, egészen akár a 20. század derekáig. A könyv teljes hosszában rajzokkal és fényképekkel gazdagon illusztrált, a fotók igényesen válogatottak, melyek nagy része a szerző saját munkáját dicséri.

Tarján Gábor könyve tehát bár alapjaiban összehasonlító, történeti- művészettörténeti- néprajzi indíttatású, eredményeiben azonban ragaszkodik a néprajztudomány által igazolt tényanyaghoz. Összességében elmondhatjuk, hogy a kötet jól strukturált, és ma is bátran használható, annak ellenére, hogy törzsszövege a harmincéves kézirat közlése. A tanulmányok szövege jól kiegészül a szerző által frissen írott bevezetővel, ezzel is jól példázva a népművészetről alkotott gondolatok változását, az eltelt évek tudományos eredményeit, a további kutatási feladatokat. A könyv tájékoztató bibliográfiával zárul, melyben a kötet szövege után született művek is helyet kaptak, például Verebélyi Kincső Korok és stílusok-című kandidátusi értekezése, vagy Selmeczi Kovács Attila nemzeti jelképekről szóló összefoglaló kötete. Ezen bibliográfia összeállításakor kisebb kritika érheti a szerzőt, hiszen néhány fontosabb tétel, például a Magyar Néprajz II. kötete, vagy az egyes megyék népművészetével foglalkozó kötetek és Lükő Gábor újonnan kiadott munkái kimaradtak a felsorolásból.

Mindenesetre elmondhatjuk, hogy a kötet jól bizonyítja, hogy a növekvő érdeklődésre való tekintettel, bizonyos néprajzi témákat a szaktudománynak szükséges újra és újra elővennie, nem csupán a tudományos fórumokon, hanem a közérdeklődés számára is.